11.3.2025

Tulevaisuusvaliokunta

Asia: VNS 7/2024 vp, Valtioneuvoston selonteko YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta

1. Huomioita toimintaohjelmaan

Agenda 2030:n indikaattorityön jatkamista vuoden 2030 jälkeen on käsitelty tilastoalan kansainvälisissä YK-kokouksissa (UNECE Workshop and Expert Meeting on Statistics for SDGs 15-17.10 2024 ja YK:n Inter-Agency Expert Groupin (IAEG-SDG) kokouksessa 22-23.10.2024). Vahva näkemys on ollut, että koronan, Lähi-idän kriisin ja Venäjän hyökkäyksen Ukrainaan takia kestävä kehitys on ottanut globaalisti etenkin kehitysmaissa takapakkia, joten tavoitteiden saavuttamiseksi Agenda 2030:n tavoitevuosi pitäisi asettaa vuoteen 2050 eli pidentää se Agenda 2050 -ohjelmaksi. Kansainvälisellä tilastoalalla maat ovat tuoneet esiin myös sitä, ettei tilastojärjestelmien kehittämistä ja tilastokapasiteetin hyvään alkuun saatua kehitystä pidä menettää. Mitään päätöksiä Agenda 2030 pidentämisestä ei kuitenkaan ole tehty, vaan kyse on vasta alustavista keskusteluista.

Nostamme esille selonteosta, ettei siinä ole huomioitu EU:n SDG-tavoitteita, indikaattoreita eikä EU:n politiikkatavoitteita, jotka vaikuttavat myös Suomeen. Politiikatavoitteista ja -toimista keskeisiä ovat mm. European Green Deal (EGD), 8th Environment Action Programme (8th EAP), Fit for 55 package (covering 12 legislative proposals in the areas of climate, energy, transport, taxation and trade), RePower EU roadmap, Nature Restoration Law (NRL) ja Soil Monitoring Law (SML). Agenda 2030 tavoitteiden toteutumista seuraa EU komissio omalla EU SDG indikaattoripaketillaan, jonka koostaa komission tilastovirasto Eurostat. Sen mukaan Euroopan unionin jäsenmaat ovat edenneet kohti monia Agenda 2030:n kestävän kehityksen sosiaalisia ja taloudellisia tavoitteita.

Tällä hetkellä Tilastokeskuksen kansallisessa YK-indikaattorit tietokannassa on dataa 190 indikaattorista eli tietojen kattavuus on 76,6 prosenttia, mikä on erittäin hyvä taso kansainvälisessä vertailussa. 58 indikaattoriin ei ole vielä tietoja, nk. globaali-indikaattoreita on 11 ja tavoitteen 11.c seurantaan ei YK:ssa ole pystytty määrittelemään vielä indikaattoria.

Indikaattoridatan kattavuuden kehitys (%)

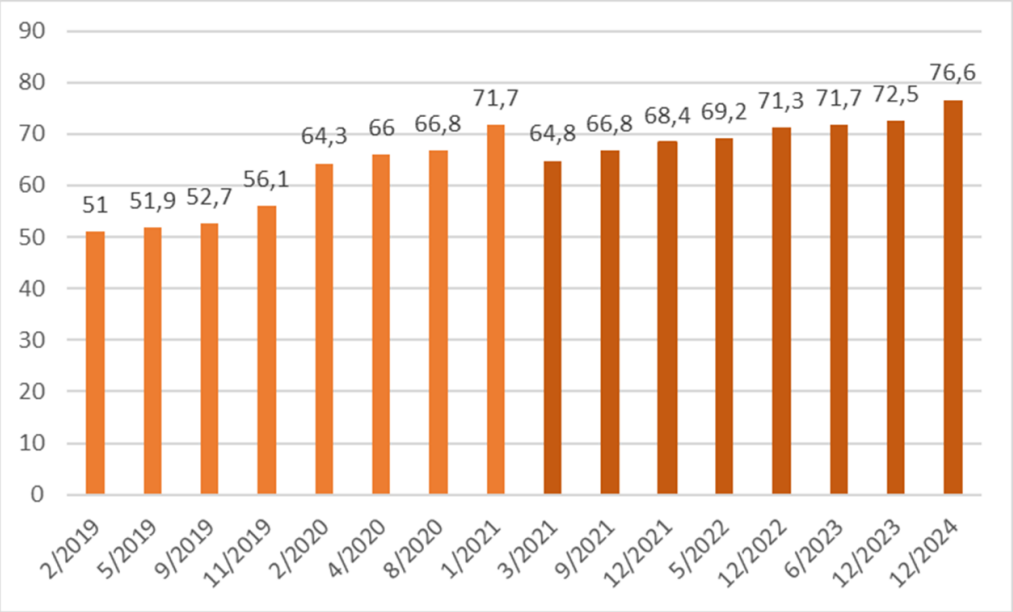

SDG-indikaattorikehikon viisivuotistarkistusten yhteydessä on tyypillisesti aiemmin kerätty indikaattoreita korvattu uusilla indikaattoreilla, josta on aiheutunut kattavuuden tilapäisiä laskuja. Uusien SDG-indikaattorien datan hankinta on aina työlästä ja aikaa vievää.

2. Päätöksenteon tietotarpeisiin varautuminen ja tiedontuotannon kehittäminen

Tieto on keskeinen osa Agenda 2030 selontekoa ja yleisemminkin yhteiskuntapoliittista päätöksentekoa. Päätöksenteon tueksi tarvitaan rekisteritietoja, tilastoja, indikaattoreita, data-analyysiä, tutkimusta ja vaikuttavuusarviointeja. Tämä laaja-alainen tietopohja muodostaa perustan, joka yhdessä poliittisten arvovalintojen kanssa ohjaa yhteiskunnallista päätöksentekoa.

Yhteiskuntapoliittisen päätöksenteon tueksi tehtävään tietotuotantoon osallistuu tiedon arvoketjussa lukuisia eri organisaatioita, jotka tekevät omista lähtökohdistaan erinomaista työtä. Yleisesti kansallista tietotuotantoa vaivaa kuitenkin hajanaisuus ja osin epäselvät työnjaot ja päällekkäinen työ. Tiedon käyttö- ja muu arvo kasvaa, kun sitä voidaan yhdistellä virasto- ja hallinnonalarajat ylittäen. Tavoitetilassa kaikki tieto on tarvittavien palveluiden kautta julkishallinnon sekä tutkimuksen käytössä ja yhdisteltävänä, tietosuoja ja -turva huomioiden.

Emme tiedä tulevaisuuden kaikkia tietotarpeita, silti meidän pitää varautua tuottamaan sitä tietoa mitä tulevaisuudessa tarvitaan. Tilastokeskus arvioi, että tietotuotannon organisointia ja toimintatapoja kehittämällä sekä tietojen yhteiskäyttöä edistämällä on mahdollista vahvistaa yhteiskunnan tietopohjaisen päätöksenteon tarvitsemien palveluiden tuottamista. Tämän merkitys tulee lähivuosina korostumaan, kun kohtaamme nopeita tietotarpeita ja samalla julkiseen talouteen kohdistuu entistä suurempi tehostumisvaatimus.

Tämän saavuttaminen edellyttää kuitenkin, että kansallista tietotuotantoa tarkastellaan ja ohjataan virastorajat ylittävänä strategisena kokonaisuutena. Muutos edellyttää eri toimijoiden roolien ja tehtävien tarkentamista sekä toiminnan ja uudenlaisten palveluiden kehittämistä.

Tilastokeskus ehdottaa seuraavia toimenpiteitä hallinnonalojen rajat ylittäväksi tietoinfrastruktuurin kehittämiseksi:

Osa alla olevista ehdotuksista koskee useita toimijoita eri hallinnonaloita, jolloin näiden toteuttamiset lienevät hallitusohjelmatasoisia kehittämiskokonaisuuksia.

Tilastokeskus ehdottaa keskistettyjen tietotuotannon jakelupalveluiden vaiheittaista kehittämistä ja käyttöönottoa. Näitä voivat olla esimerkiksi seuraavat uudet palvelut: a) kansallinen indikaattorialusta - Findikaattori 2.0, b) Tutkijoille tarkoitettujen tutkimusvalmiiden yksikköaineistojen kehittäminen eli tutkijoille tarkoitetun Tilastokeskuksen valmisaineistokirjaston laajentaminen, c) kansalaisyhteiskunnan tilannekuvapalvelu ja pidemmällä aikavälillä d) Yksi yhteinen kansallinen tilastotietojen jakelupalvelu.

Tilastokeskus nostaa esille, että jatkossa julkista T&K-rahoitusta tulisi kohdentaa myös kansallisen rekisteritutkimuksen infrastruktuurin ylläpitämiseen. Tämä tarkoittaisi tutkijapalveluiden rahoitusrakenteen muutosta kattamalla palvelun kiinteät kustannukset T&K-rahoituksella. Tämä mahdollistaisi halvemmat käyttökustannukset tutkijoille ja tätä kautta palvelun käytön huomattavasti nykyistä laajemmalle tutkijajoukolle. Jo nykyisellään Tilastokeskuksen tutkijapalvelu on yksi suurimmista tai jopa suurin kansallinen tutkimusinfrastruktuuri, jossa tutkijoilla oli vuoden 2024 lopussa 1500 aktiivista käyttäjätunnusta.

Tilastokeskus ehdottaa käynnistettäväksi hanketta tai selvitystä, jossa kuvataan tietotuotannon eri vaiheisiin liittyvät toiminnot ja toimijat. Selvityksessä kuvataan eri viranomaisten roolit tietotuotannossa ja arvioidaan tehostamismahdollisuuksia. Käytännössä työn myötä tulee kuvatuksi myös tiedon arvoketju ja vastuut eri tiedon arvoketjun vaiheissa. Mikäli selvityksessä ilmenee päällekkäisiä tai selkeytettäviä vastuita, voidaan jatkotoimia miettiä saatujen tulosten pohjalta.

Rekisteritietojen käytön näkökulmasta, ja erityisesti toisiokäytön näkökulmasta, on tärkeää huolehtia näiden tietojen laadusta, kattavuudesta ja niiden metatietojen ajantasaisuudesta. Vastuu näistä tulisi määrätä joko nimetylle viranomaiselle tai nykyistä selkeämmin

rekisteriviranomaisille myös toisiokäytön edellyttämän tason osalta. Näin voitaisiin poistaa päällekkäinen työ, jonka jokainen toisiokäyttäjä joutuu muuten tekemään. Työssä voidaan hyödyntää aiemmin tiedon hyödyntämisen ja avaamisen hankkeessa (TiHa) tehtyä työtä. Erityisesti metatiedot ja yleisemmin laatu ovat aivan keskeisiä, jotta tietoa voidaan hyödyntää tehokkaasti tekoälyn ja automatisoidun tietotuotannon raaka-aineena.

Tilastokeskus ehdottaa, että arvioidaan, onko viranomaisten jatkossakin perusteltua ylläpitää ja kehittää useita rinnakkaisia tutkijoiden etäkäyttöjärjestelmiä ja niihin liittyviä lupaprosesseja ja -palveluita. Jos useammille erillisille ympäristöille ei ole tarveperustaa tulisi ne yhdistää ja käyttää resurssit yhden ympäristön ylläpitoon ja kehittämiseen. Selvitys tulisi saada valmiiksi vuoden 2026 aikana, mikä mahdollistaisi tulosten huomioimisen seuraavaa hallitusohjelmaa muodostettaessa.

Ville Vertanen
Ylijohtaja

Jukka Hoffren
Kehittämispäällikkö